

Резюме

Товт М. М. Некоторые аспекты регулирования языковых отношений и реализации языковых прав в свете Закона 2012 года.

В работе рассматриваются вопросы языковой ситуации и языковых взаимоотношений в Украине и дается характеристика Закона Украины «Об основах государственной языковой политики» 2012 года. На конкретных примерах анализируются региональные и иные особенности исполнения местными органами представительской власти этого Закона. Автор приходит к выводу о том, что эклектичность, характерная для реализации местными органами власти этого законодательного акта, приводит к отдалению общества от идеалов правового государства, и невзирая на все позитивные черты и преимущества Закона о языках, несет в себе угрозу заострения межэтнического, межрегионального противостояния.

Ключевые слова: язык, региональные языки или языки меньшинств, языковая ситуация, языковые отношения, регулирование языковых отношений.

Summary

Tovt M. M. Some aspects of the regulation of linguistic relations and implementation of language rights in the light of the Law of Ukraine from 2012.

In the work deals with the language situation and language relations in Ukraine and describes the Law of Ukraine “On the principles of state language policy” from 2012. On real cases analyzed regional and other performance features local representative authorities during execution of this Act. The author concludes that eclecticism that characterizes the implementation at local level of this act leads to the separation of society from the ideals of state of law, and despite all the positive features and advantages of the Law about the languages, carries a risk of exacerbation of inter-regional conflict.

Key words: language, regional or minority languages, the language situation, languages' relations, regulation of languages' relations.

Отримано 16.09.2013

УДК 341.231.14

В. Г. ТРЕТЬЯКОВА

Вікторія Григорівна Третьякова, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент, доцент Університету сучасних знань, заслужений юрист України

ПРО МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНОСТІ ЗАХИСТУ БІОЕТИЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

10 грудня 1948 р. – дата прийняття Генеральною асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини¹ і проголошення цієї дати міжнародним Днем людини стало визначною подією в життєдіяльності суспільства, оскільки ознаменувало собою і народження провідного міжнародно-правового інституту – інституту прав людини. При цьому центральне місце серед усіх цих прав посіли ті, які ми можемо сьогодні назвати «біоетичними», а саме: право кожної людини на життя, охорону здоров'я, повагу до її гідності, честі, на недоторканність і особисту автономію. Тобто, цей день можна назвати днем народження міжнародного інституту біоетичних прав людини.

Закарбовані у нормативно-правовому акті глобального рівня правила поведінки з людиною, зокрема повага до її гідності, життя та здоров'я, особистої автономії, були визнані основними міжнародними стандартами прав людини, які у силу їх змісту та значущості суспільство і кожна держава мають визнавати у якості пріоритетних, а отже – гарантувати, забезпечувати і захищати насамперед.

Загальнообов'язковість і універсальність зазначених «біоетичних» міжнародних стандартів прав людини підтвердили на всесвітній конференції з прав людини (Відень, 1993 р.) представники 171 держави, в тому числі й Україна, визнавши, що їх виконання є важливим чинником існування демократичного суспільства у будь-якій країні. Проголошені згаданою вище Загальною декларацією прав людини міжнародні біоетико-правові стандарти були імплементовані до конституцій усіх демократичних країн світу і гарантували на території цих країн кожній людині захист усіх проголошених Декларацією біоетичних прав та свобод.

Прагнення розбудувати саме «біоетичне» громадянське суспільство та соціальні й правові держави на засадах верховенства права спонукали усі демократичні країни у своїх конституціях визнати людину «найвищою соціальною цінністю» і проголосити зобов'язання держав щодо забезпечення біоетичних прав та свобод людини у першочерговому порядку.

Саме біоетичні проблеми слугували підставою для прийняття у післявоєнний період програмних правових міжнародних та регіональних документів, у яких було сформульовано основні біоетичні принципи та міжнародні й регіональні біоетичні стандарти забезпечення та захисту прав людини.

Серед універсальних правозахисних міжнародних актів, що містять міжнародні біоетичні принципи та міжнародні біоетичні стандарти, можна назвати такі: згадана вище Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права² і Міжнародний пакт про громадянські і політичні права³, які були прийняті Організацією Об'єднаних Націй 16 грудня 1966 р., Декларація ЮНЕСКО про відповідальність нинішніх поколінь перед майбутніми поколіннями від 12 листопада 1997 р.⁴ та інші.

До переліку універсальних спеціальних міжнародних біоетико-правових документів можна віднести такі, як: Загальна декларація про геном людини⁵, прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО 11 листопада 1997 р., Конвенція Організації Об'єднаних Націй про біологічне різноманіття від 5 червня 1992 р., інші численні міжнародно-правові акти, спрямовані на захист прав національних меншин, жінок, дітей, інвалідів, інших слабозахищених верств населення, культурного різноманіття, інші відповідні міжнародні документи, прийняті Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованими установами, зокрема, Продовольчою та сільськогосподарською організацією Об'єднаних Націй (далі – ФАО), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (далі – ВООЗ) тощо.

Серед спеціальних регіональних міжнародних біоетико-правових актів можна виділити, зокрема: Європейську конвенцію про захист прав і гідності людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину⁶, прийняту Радою Європи в 1997 р. (вступила у силу в 1999 р.) і Додаткові протоколи до неї та цілу низку інших актів європейського права зазначеної та інших європейських інтегративних організацій, спрямованих на захист біоетичних прав людини.

Таким чином, усі правозахисні міжнародно-правові акти, прийняті під егідою ООН, її організацій, зокрема ФАО, ЮНЕСКО, МОП та ін., а також відповідні регіональні і міжрегіональні міжнародні акти, наприклад, акти Ради Європи, ОБСЄ, ЄС, СНД та інші, які весь час вдосконалюються і поповнюються новими документами, проголошують принципи поваги до біоетичних прав людини, в тому числі до її життя, здоров'я, фізичної та психічної цілісності, гідності людини, встановлюють міжнародні біоетико-правові стандарти дотримання та захисту прав особистості.

Так, будучи центральним міжнародно-правовим актом у сфері захисту біоетичних прав людини, Загальна декларація про біоетику та права людини⁷, звертаючись до держав-членів ООН і до усієї світової спільноти, фактично проголосила усі правозахисні акти ООН та її організацій в якості міжнародно-правових джерел, що презентують усьому людству міжнародні біоетико-правові стандарти захисту прав людини, дотримання та захист яких покликана забезпечувати на своїй території кожна демократична держава задля збереження людського генофонду і навколишнього середовища.

Ця Декларація визначила загальні принципи захисту біоетичних прав як пріоритетних прав людини, дотримання яких і повага до яких мають підтримуватися кожною державою і суспільством у контексті та на основі універсальних етичних цінностей, про які має пам'ятати уся міжнародна спільнота, міжнародні правозахисні організації й законодавці усіх країн світу. Серед основних правозахисних біоетичних принципів, проголошених Декларацією: пріоритетність для законодавця та усіх органів державної влади права на життя, здоров'я, гідність кожної окремої людини.

Першими глобальними біоетичними проблемами, які привернули увагу міжнародної правозахисної громадськості і з яких починалось зародження і формування міжнародного інституту біоетичних прав людини як майбутнього центрального інституту у галузі міжнародного публічного права, були ті, що стосувались боротьби з принижуючим гідність людини рабством, дискримінацією на етнічній, зокрема на національній, або на релігійній основі.

Більшість загального характеру міжнародних біоетичних договорів з питань захисту біоетичних прав людини функціонують у рамках універсальної діяльності ООН. Закріплені в них норми носять досить узагальнений характер, а самі акти стали частиною міжнародного загального права. Значно ретельніша регламентація і забезпечення біоетичних прав людини здійснюється у сфері регіонального та міжрегіонального міжнародного біоетичного права, а вже деталізація у регулюванні біоетичних правовідносин та питання конкретного захисту того чи іншого біоетичного права людини віднесено до компетенції держав і реалізується за допомогою внутрішнього законодавства.

Саме тому усі обмеження біоетичних прав людини, передбачені у актах міжнародного біоетичного права, мають у різних країнах різний обсяг і зміст, у результаті чого обсяг і зміст здійснюваних біоетичних прав людини стають відносними. І хоча усі міжнародні біоетичні декларації носять рекомендаційний характер, такі акти ООН, як Загальна декларація прав людини 1948 р., Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії і переконань 1981 р., Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин 1992 р. та інші біоетичні документи цієї універсальної міжнародної організації стали основними джерелами міжнародного біоетичного права у сфері захисту біоетичних прав людини для усіх країн-членів, а положення цих документів слугують основними універсальними міжнародними біоетичними стандартами біоетичних прав людини.

Яскравим свідченням зазначеного є той факт, що усі біоетико-правові положення Загальної декларації прав людини майже повністю увійшли як правозахисні розділи до Конституцій усіх демократичних країн світу, а також перетворились ще й на міжнародний звичай.

Серед актів міжнародного біоетичного права, чий положення за своїм форматом мають силу обов'язкових міжнародних біоетико-правових стандартів: Статут ООН, що містить положення про біоетичні права

людини та основні свободи, та низка конвенцій і пактів, зокрема: Конвенція щодо рабства 1926 р. (із змінами, 1953 р.); Конвенція про примусове чи обов'язкову працю 1930 р.; Конвенція про попередження злочинів геноциду і покарання за нього 1948 р.; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р.; Міжнародні пакти про права людини; Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. з Факультативним Протоколом 1986 р.; Міжнародний Пакт про громадянські і політичні права 1966 р. до Факультативного протоколу 1976 і 1992 рр.; Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р.; Міжнародна конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього 1973 р.; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання 1984 р.; Статут Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців 1950 р.; Конвенція про статус біженців 1951 р. і Протокол до неї 1966 р.; Конвенція про політичні права жінок 1952 р.; Конвенція про статус апатридів 1954 р.; Конвенція про громадянство заміжньої жінки 1957 р.; Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р.; Конвенція про права дитини 1989 р.; Міжнародна конвенція про захист прав трудящих-мігрантів і членів їх сімей 1990 р. та ін.; Європейська конвенція прав і основних свобод людини, підписана в Римі в листопаді 1950 р.; Американська декларація прав і обов'язків людини, прийнята у Боготі в березні 1948 р.; Американська конвенція прав людини, підписана в листопаді 1969 р. та ін.

Ряд надзвичайно важливих документів у галузі захисту біоетичних прав людини було прийнято під егідою ОБСЄ. Цій організації міжнародне біоетичне право може завдячувати появою виразу «людський вимір», під яким слід розуміти «суспільні відносини, пов'язані саме із біоетичними правами людини».

Так, основні міжнародні біоетико-правові стандарти з людського виміру були проголошені на Конференціях ОБСЄ з людського виміру 1991 р. і закликали протистояти організаційно-правовими засобами катуванню чи нелюдському або такому, що принижує гідність людини, поведженню чи покаранню, наприклад, такому, що носить політичний характер тощо.

Серед міжрегіональних біоетико-правових стандартів прав людини також – положення відомого міжнародного акта, а саме: прийнятої у рамках СНД Конвенції Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини 1995 р., в якій знайшли відображення міжрегіональні міжнародні біоетико-правові стандарти у галузі біоетичних прав людини.

Зважаючи на пріоритетність і специфічність категорії біоетичних прав людини, існуюче коло прав людей, які традиційно зберігаються в чинних класифікаціях, представлених у міжнародно-правових документах, вбачається за доцільне переглянути, виділивши у окрему групу біоетичні права та свободи, відносячи до них наступні: право на життя; право на недоторканність особистості; свободу особистості; право на безпеку особистості; право на свободу від довільного втручання в особисте і сімейне життя; право на свободу від катувань та жорстокого, нелюдського і такого, що принижує людську гідність поведінки та покарання; право на гідне життя існування; право на захист материнства і дитинства; право на здорове життєве середовище; право на розвиток; право на відпочинок і дозвілля; право на належний життєвий рівень, необхідний для підтримання здоров'я і добробуту (включаючи їжу, одяг, житло і медичний догляд); право на соціальне забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від людини обставини; право на збереження та захист фізичної цілісності; право на збереження та захист психічної цілісності та інші, пов'язані із збереженням, забезпеченням і захистом фізичної та психічної цілісності людини, її органічного середовища та природного оточення.

І хоча більшість із цих прав віднесені у складі інших правових груп до прав різних поколінь, а права, які тісно пов'язані з усвідомленням людством своїх глобальних проблем, що ставлять під сумнів саме виживання планетарної цивілізації, відносять до третього покоління права, саме біоетичні права слід віднести, на нашу думку, до найновітнішого – четвертого покоління прав, зважаючи на те, що це права, склад яких не тільки динамічно змінюється та інтенсивно поповнюється, а й ще модифікується та вимагає нових, невідомих до появи цих прав у новій якості, нових і нестандартних організаційно-правових підходів. У цьому поколінні прав на особливому місці – право на повагу до гідності людини, оскільки це право постійно порушується на практиці навіть у найбільш розвинених демократичних країнах. Зазначене проявляється у контексті дискримінації за соціальним станом різних верств населення; перебування людини у стані «хронічного голоду» та зuboжіння населення ряду країн світу; легалізоване фізичне знищення безпритульних дітей (наприклад, у Бразилії та у деяких інших південноамериканських країнах); залучення цілих народів до неусвідомленої участі у широкомасштабних експериментах біологічного характеру, як це має місце, зокрема, у випадках із застосуванням ГМО у відкритих системах; використання тіла або частин тіла однієї людини у якості донорського для інших людей, що, фактично, веде до порушення цілісності як донора, так і реципієнта та небажання використовувати для самотрансплантації клонуваних органів чи тканин реципієнта; неспроможність або небажання подолати спільними зусиллями людства такі небезпечні суспільні явища, як: алкоголізм, наркоманія, морське піратство, рабство та торговля, насильство щодо дітей, соціальне сирітство, психотероризм та психонасильство, безпритульність тощо.

Декларативність саме біоетичних прав, яка притаманна не тільки рекомендаційним міжнародним біоетико-правовим стандартам, а й тим, що носять обов'язковий характер, є другою найбільшою проблемою, яка на нашу думку, існує в галузі біоетичних прав людини.

Отже, можемо зробити висновок: мають бути створені глобальні міжнародні наддержавні органи управління для забезпечення та захисту біоетичних прав людини, а усі їх рішення у частині захисту біо-

етичних прав повинні носити імперативний характер, обов'язковий для усіх без винятку країн світу і усього людства без будь-яких преференцій або дискримінації щодо тих чи інших верств населення.

До того ж мають бути конкретизовані усі обмеження біоетичних прав, які допускаються чи встановлюються міжнародними біоетико-правовими актами усіх рівнів. Однак вони в жодному разі не можуть стосуватися таких питань, як захист права на життя, на збереження фізичної чи психічної цілності, поваги до гідності людини. Тому вбачається, що усі існуючі або новостворювані міжнародні контрольні органи у галузі забезпечення та захисту біоетичних прав людини мають наділятися такими повноваженнями і на них слід покласти такі обов'язки, які змусять їх функціонувати результативно й максимально ефективно, здійснювати реальний контроль на території усіх країн світу у частині забезпечення та захисту біоетичних прав людини, не допускаючи жодної дискримінації на будь-яких підставах. Такі контрольні органи повинні публічно звітувати у доступній для усього людства публічній формі про результати своєї діяльності і реальну допомогу суспільству у частині забезпечення та захисту глобальних біоетичних прав людини. Оскільки у прийнятій 19 жовтня 2005 р. на 33-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО Загальної декларації про біоетику та права людини усі держави-члени ООН, міжнародна громадськість і світова спільнота отримали досить конкретне роз'яснення, чому саме так важливо для людства, щоб міжнародні біоетичні стандарти захисту прав людини були не просто імplementовані до конституцій усіх країн світу, а реально забезпечувалося їх застосування на практиці й вони посідали пріоритетне місце у діяльності кожної держави в умовах сучасного технократичного суспільства. Виникає потреба у розробці та прийнятті на міжнародному та національних рівнях уніфікованого, чітко стандартизованого, однакового і максимально кодифікованого біоетичного законодавства. На його основі слід здійснити також формування не тільки окремого, але й повністю уніфікованого як міжнародного, так і національного біоетичного судочинства, а також створення на міжнародному, регіональному, міжрегіональному та національному рівнях однакових спеціалізованих біоетичних судів. Зазначена спеціалізація з формування біоетичного судочинства та впровадження спеціалізованих біоетичних судів сприятиме створенню оптимальних умов для реального захисту біоетичних прав та законних інтересів осіб і забезпечення високої якості та ефективності судових рішень. Крім того, поява спеціалізованих біоетичних судів, у свою чергу, сприятиме посиленню захисту біоетичних прав людини в загальносвітовому контексті, а отже, – прискоренню розвитку громадянського суспільства в усіх державах і на всіх континентах. Враховуючи, що сьогодні найбільшою універсальною міжнародною організацією у світі є Організація Об'єднаних Націй (ООН), вбачається доречним саме їй стати ініціатором розробки і прийняття двох міжнародних універсальних кодифікованих нормативно-правових актів – Міжнародного біоетичного кодексу та Міжнародного біоетичного процесуального кодексу, а також засновником глобального спеціалізованого біоетичного судового органу – універсального Міжнародного біоетичного суду.

Спеціалізоване біоетичне судочинство в разі його створення буде всіляко сприяти зміцненню шанобливого ставлення до міжнародних і відповідних їм національних біоетико-правових стандартів у частині забезпечення біоетичних прав і свобод людини на життя і здоров'я, фізичну і психічну цілісність, на повагу до гідності та до особистої автономії людини, а також за своєю суттю сприятиме дотриманню загальносвітових міжнародних стандартів і вимог на збереження й забезпечення належної якості та цілісності органічного середовища людини і її природного оточення в усьому його видовому різноманітті.

¹ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olexa.org.ua/ukr/law/law01.htm>

² Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olexa.org.ua/ukr/law/law01.htm>

³ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/search>

⁴ Декларація про відповідальність нинішніх поколінь перед майбутніми поколіннями від // ЮНЕСКО, 1997.

⁵ Загальна декларація про геном людини, прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО 11 листопада 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesco.org.ua/ua/archive/documents/acts/>

⁶ Європейська конвенція про захист прав і гідності людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину, прийнята Радою Європи в 1997 р.

⁷ Всеобщая декларация по биоэтике и правам человека // Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры // ЮНЕСКО, 2006.

Резюме

Третякова В. Г. Про міжнародно-правові засади забезпечення пріоритетності захисту біоетичних прав людини.

Статтю присвячено питанням, пов'язаним із забезпеченням пріоритетності захисту біоетичних прав людини – на життя, здоров'я, фізичну та психічну цілісність і повагу до її гідності та особистої автономії. Зважаючи на те, що усі біоетичні проблеми носять глобальний характер, а їх ігнорування або неналежне вирішення в масштабах усієї планети і низький рівень захисту біоетичних прав людини створюють реальну та тотальну загрозу для усього людства, тобто останнє має вирішувати ці проблеми на загальному міжнародному рівні одночасно і на основі єдиних міжнародних правил, вимог та стандартів для усіх без винятку країн світу, а також формувати уніфіковану глобальну систему захисту біоетичних прав людини.

Ключові слова: біотичний, права людини, міжнародно-правовий, глобальний, пріоритетність, захист прав.

Резюме

Третьякова В. Г. О международно-правовых основах обеспечения приоритетности защиты биоэтических прав человека.

Статья посвящена вопросам, связанным с обеспечением приоритетности защиты биоэтических прав человека – на жизнь, здоровье, физическую и психическую целостность, на уважение его достоинства и личной автономии. Учитывая то, что все биоэтические проблемы носят глобальный характер, а их игнорирование или ненадлежащее решение в масштабах всей планеты и низкий уровень защиты биоэтических прав человека создают реальную и тотальную угрозу для всего человечества, потому последнее должно решать эти проблемы на общем международном уровне одновременно и на основе единых международных правил, требований и стандартов для всех без исключения стран мира, а также формировать унифицированную глобальную систему защиты биоэтических прав человека.

Ключевые слова: биоэтический, права человека, международно-правовой, глобальный, приоритетность, защита прав.

Summary

Tretiakova V. On the international legal framework of the bioethical rights protection priority providing.

This article is devoted to issues related to ensuring priority protection of the bioethical human rights – to life, health, physical and mental integrity and respect for the dignity and personal autonomy. Given that all bioethical issues are global in nature, and their neglect or improper solutions across the entire planet and poor protection of the bioethical human rights can turn into a real threat to the total of all mankind, that last one has to solve these problems on a shared internationally both on the basis of uniform international rules, standards and requirements for all countries, without exception, and to form a unified global system of protection of the bioethical human rights.

Key words: bioethical, human rights, international law, global, priority, protection of rights.

Отримано 16.09.2013

УДК 341

О. О. БАРДИНА

Олена Олександрівна Бардіна, аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України

**ПРОБЛЕМАТИКА ПРИНЦИПУ СПІЛЬНОЇ, АЛЕ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ ЗА ЗМІНУ КЛІМАТУ**

Міжнародно-правовий процес запобігання негативним змінам клімату як з самого початку, так і донині має певні «гострі кути», які заважають його розвитку, одним з яких можна назвати «розділену безвідповідальність» суб'єктів міжнародного права за наслідки тотальної комерціалізації нашого буття.

Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату (далі – РКЗКООН, або Конвенція), Кіотський Протокол та ряд інших міжнародно-правових інструментів проголошують встановлення одночасно спільної, але диференційованої відповідальності держав за зміни клімату, однак при цьому залишається відкритим питання розуміння такої відповідальності та її ролі в міжнародних відносинах. Особливого значення принцип спільної, але диференційованої відповідальності набуває в світлі того, що в переговорному процесі з питань зміни клімату протягом останніх років він відігравав провідну роль¹.

Проблематика спільної, але диференційованої відповідальності не знайшла належного висвітлення в національних наукових джерелах. Окремі аспекти цього питання були досліджені у роботах таких іноземних дослідників, як Кристофер Д. Стоун (Christopher D. Stone), Деніел Боданскі (Daniel Bodansky), Фридрих Солтау (Friedrich Soltau) та ряд інших.

Метою цієї статті є дослідження принципу спільної, але диференційованої відповідальності та висвітлення особливостей його становлення і застосування.

Розвинені країни ступили на шлях індустріалізації понад 200 років тому², що в результаті призвело до значних негативних змін у кліматі Землі³. Зазначене привернуло увагу до питання розподілу між суб'єктами міжнародного права зобов'язань з обмеження антропогенного впливу на клімат Землі.

Ідея різного ставлення до розвинутих країн та тих, що розвиваються, походить від давнього принципу справедливості. Вона з'явилася в міжнародному праві навколишнього природного середовища в останню декаду двадцятого сторіччя у зв'язку з тим, що покладення рівних обов'язків на суб'єктів права, які не є рівними за суттєвими ознаками, було визнано несправедливим⁴, особливо якщо це поглиблює нерівність чи накладає несправедливі обтяження⁵.

На Стокгольмській Конференції з проблем оточуючого людину середовища 1972 р. принцип спільної, але диференційованої відповідальності був загально визнаний⁶.

Досліджуваний принцип включає в себе декілька понять. Так, «спільна відповідальність» передбачає, що певні ризики викликані діяльністю кожної нації на Землі. Натомість значення «диференційованої відпо-